

EKKLESIA AMSTERDAM zondag 10 juli 2022

Woorden om te doen - 3

Alex van Heusden

Het derde woord van de Tien - wat staat daar en hoe versta je dat? 'Jij zult de naam van JHWH, jouw God, niet ontledigen,' De naam is de vierletternaam die in de Joodse traditie niet wordt uitgesproken. J-h-w-h, 'Ik zal er zijn' is zijn naam. Ik zal er zijn - tot bevrijding uit alle vormen van slavernij. 'Ik, de Naam, ben jouw God, ik die jou uitgeleid heb uit het land Egypte, uit het slavenhuis.' Dit eerste woord van de Tien is de preambule, de opmaat, maar ook: het beginsel, uitgangspunt van alles wat volgt.

De Naam behelst dus bevrijding. Als je die Naam 'ontledigt', wat dat ook precies betekenen mag, doe je iets met die Naam wat ingaat tegen de strekking ervan. Geen bevrijding - maar wat dan? Het tegendeel van bevrijding - mensen onderwerpen, knechten, vernederen, naar het leven staan. Dat is het tegendeel van bevrijding - een pervertering van de Naam.

Ontledigen. Daar zit het woord 'leeg' in. De Statenvertaling uit 1637 heeft 'niet ijdel gebruiken'. In het Nederlands van toen heeft 'ijdel' de connotatie 'leeg'. En 'leeg' betekent 'op niets af'. Uitholling van de Naam. Je gaat er alle kanten mee op, zoals het jou uitkomt, maar wat de naam in de grond betekent, dat laat je links liggen, want dat wil je niet.

Op niets af. In de Hebreeuwse tekst wordt een werkwoord gebruikt waarin 'nietigheid' zit. De eerste betekenis van dat werkwoord is 'woest zijn' en heeft daarnaast als connotaties 'ongeordend' en 'ongegrond'. Naar bijbelse opvatting is de Naam van Israëls God verbonden met zijn daden of werken - van bevrijding. Alleen in de context van het verhaal over Gods daden, zijn werken van bevrijding, doorverteld van generatie op generatie, mag de Naam, die vierletternaam, 'gebruikt' worden, in de mond genomen. Elk ander gebruik is misbruik. De Naam voor het karretje spannen van ideologieën en politieke programma's die mensen in de vernietiging storten, is misbruik, ontleding van de Naam.

In het 'Woestijnlied' dat wij nu gaan horen, een groot en groots lied, worden de contouren zichtbaar van het verhaal dat verbonden is met de Naam. Geen idylle, geen rimpelloze pastorale, geen bucolische extase, maar een verhaal van vallen en opstaan, over mensen die schoorvoetend, onzeker, aan ontberingen onderhevig hun weg zoeken in een doods, leeg landschap, maar wel begeleid door klanken en woorden van verlangen naar thuiskomst. Is zo niet ons leven, ons moeizame, soms ondraaglijke leven, maar niet zonder sporen van geluk en vervulling?

Geen huis. Een tent nog niet eens.
Een hol, een steen voor mijn hoofd nog niet.
Geen hoop schroot. Geen opengescheurd
karkas van een karavaan.
Soms klanken die mij omarmen.
Woorden die mij bewaren.

Met als refrein:

Strelende, tartende,
hartstocht-oplaaiende
naam voor dat laatste
eeuwig beloofde
land van de vrede
waar het niet slecht is,
waar liefde kan.